

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
ראשון

היכל
תשיעי

מאמרי באתי לגני

תשכ"ג • תשמ"ג

•

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מלך המשיח מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

ה' תהא שנת פדות גדולה

שנת הקהל

מאה ועשרים שנה לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

פתח דבר

לקראת יום הבהיר יו"ד שבט הבעל"ט, יום התחלת שנת הע"ד לנשיאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, ויום הסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע –

הננו מוציאים לאור את המאמרים ד"ה באתי לגני גו' שאמר כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בהתוועדויות דיו"ד שבט בשנים תשכ"ג ותשמ"ג.¹

מאמרים הנ"ל מיוסדים בעיקרם על פרק השלשה-עשר מהמשך ההילולא, ויוצאים לאור לקראת יו"ד שבט שנה זו – בו לומדים פרק הנ"ל בפעם הרביעית². וע"פ בקשת רבים – נדפס פרק הנ"ל בתחילת הקונטרס.

בתור הוספה, נדפס בזה גם ד"ה א"ר אושעיא כו' צדקת פרזונו תשמ"ג, הכולל ביאור בהמשך ההילולא.³

*

ויה"ר שנזכה בקרוב להו"ל עוד שיחות ומאמרים של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א, ויחזק השי"ת בריאות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א ויתן לו אריכות ימים ושנים טובות ונעימות וחיים נצחיים, ויראה הרבה נחת משלוחיו, תלמידיו, חסידיו ומכלל ישראל, וינהיג את כולנו מתוך בריאות, הרחבה ונחת, ובקרוב ממש יוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה במהרה בימינו ממש. וע"י הפצת המעינות חוצה נזכה בקרוב ללמוד תורה מפיו של משיח צדקנו, שילמד תורה את כל העולם כולו, ומלך ביפיו תחזינה עיניך בהתגלות מלכותו לעין כל, תיכף ומיד ממש, והיתה לה' המלוכה, אמן כן יהי רצון.

יחי אדונו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

מערכת „אוצר החסידים“

ימות המשיח,

זאת חנוכה ה'תשפ"ג (ה' תהא שנת פדות גדולה),
מאה ועשרים שנה לכ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א,
ברוקלין, נ"י.

(1) המאמרים נערכו מחדש ע"פ סרט הקלטה, וניתוספו בהם הוספות ותיקונים.

(2) ראה ב„פתח דבר“ לד"ה זה ה'תשכ"ח – סה"מ מלוקט ח"ב ע' רלח.

(3) ולהעיר מהשייכות המיוחדת לשנה זו, שבד"ה באתי לגני תשמ"ג נת' פסוק מקאפיטל קכ"א שהתחילו לומר בי"א ניסן תשפ"ב, ובד"ה א"ר אושעיא נזכר פסוק מקאפיטל קכ"ב שמתחילים לומר בי"א ניסן תשפ"ג הבעל"ט.

[פרק י"ג מהמשך באתי לגני ה'שי"ת]

(ג) והנה מה שאומר למטה עד אין תכלית, קאי על הגילוי וההתפשטו' שהוא בבחי' התפשטות בבחי' אין סוף ואין שיעור ובל"ג ממש עד למטה מטה, במדריגות היותר אחרונות והיותר תחתונות, וזהו אוא"ס למטה עד אין תכלית שהתפשטו' האור הוא בבחינת א"ס ובל"ג כלל, עד מדריגה היותר מטה מטה. דהנה עולמות הא"ס שלפני הצמצום, ועולם האצילות דשם מאיר האור אין סוף בגילוי, ה"ה כלים לאור אין סוף, להיות דגם הכלים ה"ה אלקות ממש, וא"כ אין פלא כלל דהאור א"ס מאיר שם בגילוי, וכן אין פלא מה שהם יכולים לקבל אוא"ס הגלוי, אבל עולמות בי"ע ה"ה בחינת מטה, דכלים דאצילות הם כגופא לנשמתא, משא"כ בי"ע הם בחי' לבושים, וכמב' בפתח אלי' דכמה לבושין תקינת לון דקאי על בי"ע שהם רק לבושים בלבד לאור הכלים דאצילות (שהם בבחי' גופא כנ"ל המתלבש בהם) וכמאמר* אימא עילאה מקננא בכורסיא, דאימא עילאה הוא בחינת בינה דאצילות ה"ה מקננא בכורסיא עולם הכסא שהוא עולם הבריאה, שית ספירן ביצירה ואופן בעשי', דלכן נק' בי"ע מטה לפי שהם רק לבושים לאור האצילות, ובלבושין דבי"ע אומר דמינייהו פרחין נשמתין לבני נשא שהם הנשמות, דהנה רוב הנשמות* הן נשמות דבי"ע ורק חד בדרא בדורות הראשונים הם נש' דאצילות אבל רוב הנשמות הם נש' דבי"ע, אלא שבבי"ע גופא הנה הנשמות הם פנימי' ומלאכים חיצוני' ועולמות הם חיצוני' דחיצוני' ובריבוי ההשתלשלות דהשתל' האור בבי"ע ממדריגה למדרי' בריבוי המדרי' הרי מתעלם ומסתתר האור ממדרי' למדרי' עד שבהגיע האור לעולם הגלגלים והמזלות הרי מתעבה ומתגשם, ולכן כל ההשפעה והגילוי בעולם התחתון ועולם הגשמי דעוה"ז הוא ע"י הגלגלים ומזלות, וכמש"נ וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים, וכמאמר* אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל, שהוא בא מאור וחיות האלקי ששופע דרך הגלגלים ומזלות, דזהו השפלה גדולה מה שהאלקות בא בהעלם והסתר גדול כ"כ, בריבוי העלמות והסתרים דריבוי ההשתל' דבי"ע עד שבא בהשפעה חיצוני' וגשמי', ובפרט כמו שבא בהריבוי צמצומים העלמות והסתרים עד שיכול להיות דבר ההיפך מאלקות לגמרי, והיינו לשכוח על הוי' לגמרי ח"ו, ומכ"ש כמו"ש בקליפה וסט"א לאמר לי

וכמאמר אימא: ת"ז תי' וא"ו.

רוב הנשמות: ראה לקו"ת שה"ש עוד ביאור ע"פ יונת. וש"נ.

אין לך עשב: ראה ב"ר פ"י, ו. זח"א רנ"א, א. ועוד.

יאורי ואני עשיתיני, שזהו היפך האמת ממש, דהאמת הוא דויברך יעקב את פרעה (ואיתא בתנחומא הובא ברש"י במקומו), ובמה ברכו, ברכו שיעלה נילוס לקראתו, והוא השפעת הטוב העליון שנמשך, הנה פרעה מלך המצרים וגבולים הוא עוד כפוי טובה ואומר לי יאורי ואני עשיתיני, שהוא היפך האמת, אשר כמו"כ ישנו גם בעבודה בכל או"א בבעלי עסקים ויושבי אהל, דבבעלי עסקים הוא מה שחושב דכחי ועוצם ידי עשה לי את כל החיל הזה, דהגם שיודע ומאמין שהוא הנותן לך כח לעשות חיל, וברכת הוי' היא תעשיר, ומזכיר ש"ש על כל דבר ודבר בעסקו, ומ"מ הנה חושב דכחו ועוצם ידו, היינו דחכמתו עמדה לו, ולזאת הנה בזמן העילוי, בכל הענינים, יעוז בהוותו, שהוא מתגאה בעצם מהותו, ונדמה לו כי חכמתו עמדה לו, וכן להיפך בזמן הדוחק ח"ו הוא בנמיכת רוח ושפלות דשניהם אינם אמת, דמאחר דברכת הוי' היא תעשיר הרי צ"ל בהשואה בהרגש נפשו, אלא דיש בו חסרון, דכמו"כ הוא ביושבי אהל, דהגם שלומד תורה ויודע שהוא תורת הוי' ובכ"ז הרי אפשר חלילה שבכח התורה אומר דבר הלכה שהוא היפך התורה, והוא כדוגמת בעלי העסקים דהגם דמאמין בהוי' באמונה פשוטה שהוא ית' הנותן כח לעשות חיל, וברכת הוי' היא תעשיר, ובכ"ז הנה כאשר עניניו מצליחים לבו זחוחה עליו ויתגאה בעצמו כו', וכאשר ח"ו דחוק לו ה"ז מעיק לו ביותר ושפל בעיני עצמו, דטעם הדבר הוא לפי דעצם יסוד העסק אינו כדבעי, דזה שמאמין דהוא ית' הנותן כח לעשות חיל, הוא רק אצלו באמונה פשוטה בלבד, אבל יסוד העסק והמו"מ אינו כדבעי להיות ע"פ התורה, ולכן היוצא מזה הוא כנ"ל. וכן הוא ביושבי אהל דהגם שלומד תורה ויודע שהוא תורת הוי', אבל עצם הלימוד וגוף הידיעה אינם כדבעי, והוא דכאשר לומד את התורה, והיינו בעת לימודו שוכח על נותן התורה, כ"א הוא אצלו ענין שכלי, ולהיותו אצלו שכלי בלבד, הנה אח"כ כשיודע מה שלמד, הגם שיודע שזהו תורת הוי', ובכ"ז הרי גם הוא שכלי, ולכן יכול ח"ו לומר דבר ולדייק ענין בשכלו מה שהוא היפך התורה, והיינו דכללות הענין דהגם שמקבל חיות מאלקות ממש, ומ"מ יכול להיות ח"ו היפך האלקות, והוא לפי שהאור בא בריבוי צמצומים העלמות והסתרים ביותר, דזהו"ע הטבע לשון טובעו בים סוף, שהאור הוא מוטבע בהסתור וההעלם ביותר, שבא מריבוי ההשתלשלות דהאור, שמשתלשל ממדריגה למדריגה עד המדרי"ג היותר אחרונות.

בס"ד. יו"ד שבט ה'תשכ"ג

הנחה בלתי מוגה

באתי¹ לגני אחותי כלה², ואומר בעל ההילולא, שעל זה אומר המדרש³ באתי לגני לגנוני למקום שהי' עיקרי (עיקר דירת) בתחילה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה. ואח"כ ע"י חטאים שהיו מאדם הראשון ושבעה דורות, סילקו את השכינה מלמטה למעלה, ואח"כ (מתחיל מהאבות, מאברהם) הורידו את השכינה מלמעלה למטה, עד משה שהוא הי' השביעי, וכל השביעיין חביבין⁴, הורידו את זה מרקייע הא' לארץ. ואח"כ הי' הציווי דועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם⁵, שהו"ע דירת שכינה בתחתונים. ונאמר על זה בתוכם, בתוך כאו"א מישראל⁶, שע"י העבודה ממשיכים שהשכינה תהי' שוכנת כאן למטה. וכללות העבודה היא בועשו לי מקדש כפשוטו, שזה קאי על עבודת המשכן, שעיקר המשכן הי' (כמו שמבאר בארוכה בהמשך) עצי שיטים עומדים⁷, שעיקר העבודה הוא שמשטות דלעו"ז, שטות העולם, יעשו את השטות דקדושה. ומהעצי שיטים מעמידים את הקרשים, שקרש הוא גם אותיות שקר, שמשקר העולם יעמידו בנין שיהי' מקדש ומשכן לו ית'. וזהו גם כללות עבודת בני ישראל, בתוכם בתוך כאו"א, שע"ז שיהודי מתקרב⁸, דעיקר העבודה במשכן הי' עבודת הקרבנות, שזהו צירוף כל הכחות (כדאיתא בבחיי⁹), ועד שזה עולה עד רזא דא"ס¹⁰, אז ממשיכים אח"כ את הנחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני¹¹ מלמעלה למטה.

והנה כדי להפוך משקר העולם ושטות דלעו"ז שיהי' מזה ושכנתי בתוכם, זוהי המלחמה המונהגת ע"י צבאות הוי"ו¹², שזהו בני ישראל הנקראים צבא ה'. וכמו שמבאר¹³, שבצבא יש את שלושת הפירושים, שכולם קיימים

(7) תרומה כו, טו. ויקהל לו, כ.

(8) ראה ס' הבהיר סמ"ו (קט). וראה זח"ג ה, רע"א. ועוד – נסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קכב הערה 15.

(9) ויקרא א, ט.

(10) ראה זחר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(11) ספרי ופרש"י פינחס כח, ח. וראה גם תו"כ ופרש"י ויקרא שם. פרש"י תצוה כט, כה.

(12) ל' הכתוב – בא יב, מא.

(13) פ"י (סה"מ ה'ש"ט ע' 125).

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השלושה-עשר מהמשך באתי לגני ה'ש"ט (סה"מ ה'ש"ט ע' 133-4. ולעיל ע' ג"ד).

(2) שה"ש ה, א.

(3) שהש"ר עה"פ.

(4) ויק"ר פכ"ט, יא.

(5) תרומה כה, ח.

(6) ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך תרומה שם. של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב.

בעבודת האדם למלא את שליחות הקב"ה בעולמו. ואח"כ ממשיך ומסביר ומבאר¹⁴ שבשעת המלחמה, הנה אפילו אוצרות יקרים שלא רק שאין מבוזזים אותם אלא אפילו אין רוצים להראותם, ולא רק האוצרות היקרים של דור זה אלא מדורי דורות, וגם האוצרות שצברו אבותיו, הנה כאשר מדובר אודות הנצחון במלחמה, אז המלך מבוזז אוצרותיו, ועד שבכלל בזבוז האוצרות הוא גם זה שהמלך מעמיד גם את עצמו (כביכול) בסכנה, העיקר שינצחו את המלחמה. אלא, שעבור נתינת האוצר למעלה צריך להיות גם הכלי כאן למטה, האוצר דלמטה בעבודת האדם. וכמו שאומר¹⁴, שאע"פ שהאוצרות נמסרים לפקידי החיל, הרי הכוונה היא לאנשי החיל, שהם הפועלים את הנצחון. שמה מובן, שגם האוצר צריך להיות אצל כאו"א, כי כ"א מישראל, אפילו אלה שאינם פקידי החיל, הרי הם בצבאות הוי'. ומתחיל לבאר¹⁵ תחילה את האוצר דלמעלה, ומביא על זה את מאמר התיקוני זהר¹⁶ אוא"ס למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, וכמו שמסיים¹⁷ שהאוצר הו"ע אוא"ס למעלה עד אין קץ. אבל כדי להבין את העילוי בענין שאוא"ס למעלה עד אין קץ, מתחיל לבאר את הלמטה עד אין תכלית, שזהו למטה מהענין דלמעלה עד אין קץ, ומהעילוי שבלמטה עד אין תכלית יובן העילוי שבלמעלה עד אין קץ. ומבאר תחילה את הלמטה עד אין תכלית, כיצד זהו בהתהוות העולמות, שזהו בסעיף¹⁵ שלמדו ביום ההילולא שלפני זה¹⁸.

(ב) **ועתה** בסעיף הי"ג (האח"ד) בא לבאר את הענין השני שישנו בלמטה עד אין תכלית, לא כמו שמזה נעשה בהתהוות באופן דלמטה ואין תכלית, אלא התפשטות וגילוי אוא"ס, שגם בהתפשטות ישנו הענין דלמטה ואין תכלית. וזהו מה שמתפשט עד במדריגות היותר אחרונות ובמדריגות היותר תחתונות. ומבאר בזה, שמה שנאמר שאוא"ס הוא למטה עד אין תכלית, הפירוש (פשט) בזה אינו רק שיש ריבוי השתלשלות עד אין תכלית (שלכן נקרא א"ס), אלא אפילו כמו שזה נמצא בלמטה עד אין תכלית, שם גופא זהו באופן דא"ס. ובזה מחלק שני ענינים, דבתור שבח על אוא"ס נאמר שיכול להתפשט ו(לא רק ההתפשטות אלא גם) הגילוי הוא עד למטה עד אין תכלית, אבל אעפ"כ אומר שאי אפשר לומר שלמטה עד אין קץ קאי על עולמות הא"ס

רצא ואילך. וש"נ.

14) פי"א (שם ע' 132).

17) פי"ז (סה"מ ה'שי"ת ע' 153).

15) פי"ב (שם ע' 132-3).

18) בכל הנאמר עד כאן – ראה ד"ה באתי לגני

16) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט

ה'תשי"א-ה'תשכ"ב.

– מ, ב.) ז"ח יתרו לד, סע"ג. סה"מ מלוקט ח"ב ע'

(דבערך לאוא"ס אפילו עולמות הא"ס נקראים ג"כ בשם עולמות¹⁹), ואפילו שזה קאי על עולם האצילות, כי שם (כמו שאומר בהמשך) אין פלא שיכול להתפשט אוא"ס, וגם אפילו אין פלא ששם זה נמצא בגילוי (או כמו שאומר הלשון במאמר ששם מקבלים את האוא"ס), דמכיון שעולמות הא"ס הרי הם אלקות, וגם אצילות הוא אלקות, לכן אין פלא שאוא"ס יכול להתפשט ולהתגלות שם, משא"כ בעולמות ביי"ע.

וכדי להבין זה בבירור יותר, יובן זה מתורת הבעש"ט²⁰ שנמסרה באור תורה להרב המגיד²¹, וכמו שמביא אדמו"ר הזקן ועד שנדפס בלקו"ת לג' פרשיות²², שמבאר על צהר תעשה לתיבה²³, שהתיבה היתה תחתיים שניים ושלישיים²³, ואומר שם שהשל"ה²⁴ אומר שזהו"ע עולמות ביי"ע, ובעומק יותר הוא ע"פ תורת הריב"ש (הבעש"ט) שהובא באור תורה להרב המגיד, שתחתיים שניים ושלישיים הוא כמו שיש אלקות ונשמות ועולמות, והתיבות (שעל זה נאמר תעשה לתיבה) הן אותיות התורה והתפילה, ובהן צריך להיות צהר ובהירות, שהן צריכות להתייחד עם עולמות, וע"י הנשמות – עם אלקות, שע"ז נעשה ענין הצהר. דזהו"ע תלת עלמין²⁵. ומבאר שם, שבענין דתלת עלמין יש את שני הפירושים. פירוש האחד²⁶ שזהו"ע אצילות ובריאה ויצירה, וכן הענין דאיתא ברמ"ז²⁷ שזהו"ע בריאה יצירה עשי'. שזה מתאים למה שאומר בשל"ה, אלא שזהו בריאה יצירה עשי' הכלליים²⁸, שזהו עולמות הא"ס ואצילות וביי"ע. ואומר שם, שעפ"ז יובן בטוב יותר תורת הבעש"ט. ואח"כ מוסיף, שמזה יהי' ביאור מופלא לדעת החילוק בין עולמות הא"ס לעולם האצילות. כי כמו שאומר כאן בהמשך של בעל ההילולא, התלת עלמין (שע"פ הרמ"ז זהו עולמות הא"ס ואצילות וביי"ע) מתחלקים לשתי חלוקות, א' עולמות הא"ס ואצילות וביי"ע. והחילוק בין עולמות הא"ס ואצילות גופא הוא שעולמות הא"ס הם אלקות, משא"כ בעולם האצילות ישנו ענין האפשרות לכלים, וישנם כלים. אלא, שזהו כמו שאלקות נתלבש ונתצמצם עד שיכול להתקשר עם כלים (משא"כ עולמות ביי"ע הו"ע נפרדים). ולכן מבאר שם עוד,

(כרך ג) תריד, א ואילך.

23 נח ו, טז.

24 רעו, א.

25 זח"ג רנט, א.

26 מק"מ שם (הובא בלקו"ת לג"פ ואוה"ת שם).

27 שם (הובא בלקו"ת לג"פ ואוה"ת שם).

28 לקו"ת לג"פ שם סד, א. אוה"ת שם, סע"ב.

19 ראה גם סה"מ תרכ"ח ע' קעד ואילך. המשך וככה תרל"ז (קה"ת, תשע"ג) פע"ו (ע' צ) ואילך. ובכ"מ.

20 צוואת הריב"ש (הוצאת קה"ת) סימן עה (יב, סע"א-ב).

21 ז, ב (בהוצאת קה"ת, תש"מ ואילך – סימן יח).

22 נח סג, סע"א ואילך. ובשינויים – אוה"ת נח

שכדי להבין את החילוק בין עולמות הא"ס לאצילות, הנה זהו בדוגמת החילוק בין איהו וחייהי חד לאיהו וגרמוהי חד²⁹, שבשני האופנים הוא חד, אבל זהו ענין של חייהי וזהו ענין של גרמוהי (כלים), אבל מצד זה שבשניהם הוא חד (משא"כ ב"ע הם נפרדים), הנה מצד החד שבשניהם, זהו מה שאומר בהמשך המאמר שאין פלא שאוא"ס יכול להתפשט שם וגם להתגלות שם אע"פ שהם כלים, דמכיון שזהו אחדות, הנה אחדות הוא כלי לקבל אוא"ס. ועד כמו שאומר בהמשך שאפילו כלים דאצילות הם ג"כ אלקות, שהרי איהו וגרמוהי חד הוא אפילו בכלים דאצילות, הנקראים כגופא לנשמתא, וגם בהם יכול להיות הענין דאוא"ס כמו שמתפשט בהם, אבל אין זה פלא. ולכן אפשר לומר שזהו הביאור בהמשך הענינים שבהמשך, שאי אפשר לומר שלמטה עד אין תכלית זהו העילוי שנאמר על אוא"ס, דאין זה פלא, משא"כ בעולמות ב"ע, שהם אינם כגופא לנשמתא, אלא הם נקראים בשם לבושים (בפתח אליהו³⁰), שלבוש הוא נפרד מן הגוף, הנה על לבושים ישנו הפלא דאע"פ שהם נפרדים, מכל מקום אוא"ס מתפשט ומתגלה בהם, וזהו תוכן העילוי והפלא.

ג) והנה בכל ההמשך מדובר כיצד זה מתקשר עם נשמות, עם עבודה של יהודי, ובמילא מוכרחים לומר שהענינים ישנם גם אצל יהודי, ואדרבה, מכיון שנאמר שעיקר שכינה בתחתונים היתה, שהפירוש דתחתונים הוא (כדאיתא בתניא³¹) עולם הזה התחתון שאין למטה הימנו (שזהו מה שאומר בהמשך מדריגות היותר אחרונות והיותר תחתונות), הנה זהו מה שנאמר על עולמות ב"ע וכמה לבושי תקינת לון דמינייהו פרחין נשמתין לבני נשא³⁰, שהנשמות נמשכות בעיקר מהלבושים, שזהו"ע עולמות ב"ע. ובהקדם לזה, אומר דמכיון שמחלקים לשלושת החלוקות את עולמות הא"ס ועולם האצילות ועולמות ב"ע, שכלים דאצילות נקראים כגופא לגבי נשמתא ועולמות ב"ע נקראים בשם לבושים, הרי אין הפירוש בלבושים שבריאה הוא לבוש לאצילות ויצירה הוא לבוש לבריאה ועשי' הוא לבוש ליצירה, שאז הי' מקום לומר שזהו מספיק שבח לאוא"ס כמו שנתפשט למטה עד אין תכלית עד בעולם הבריאה, שגם זה הוא פלא, אלא אומר שעולמות ב"ע כולם יחדיו נקראים בשם עולם אחד, שלכן זה מתחלק לתלת עלמין, עולמות הא"ס ועולם האצילות ועולמות ב"ע, שכל עולמות ב"ע נקראים בשם עולם אחד. ומביא על זה (שנקראים בשם לבושים) את ההוכחה מכך שאופן ההתחלקות הוא

29) תקו"ז בהקדמה (ג, ב).

31) פל"ו (מה, ב).

30) תקו"ז שם (יז, א).

שבינה³² מקננא בכורסיא, ושית ספירין הן בעולם היצירה, ואופן בעשי', דאין זה ענין שנאמר שכורסיא מתלבש בעולם היצירה ויצירה בעשי', אלא נאמר שזהו קומה אחת, אלא שבינה מקומה בכורסיא ושית ספירין (ז"א) ביצירה ואופן (מלכות) בעשי', והרי בינה וז"א ומלכות אינם ענינים נפרדים זה מזה, אלא כולם ביחד נעשים עולם אחד. ולכן, כאשר נאמר למטה עד אין תכלית, הכוונה היא לעולמות ביי"ע, כפי שכולם יחד הם אותו הלבוש.

ד) ועל זה נאמר כמה לבושין תקינת לון דמינייהו פרחין נשמתין לבני נשא. ומסביר בזה, שרוב הנשמות נמשכות מבי"ע, שלכן נאמר שעיקר הנשמה נמשך מהלבושים. וכפי שמסביר בזה, שנשמות דאצילות הן רק אחד בדרא, כצדיקים הראשונים בדורות הראשונים, משא"כ רוב הנשמות הן מעולמות ביי"ע. וכמבואר בארוכה יותר בתורת אדמו"ר הזקן (בעל ההילולא³³), שמבאר בלקו"ת³⁴ (בביאור דיונתי), דהן אמת שישנה נשמת משה, שעליו נאמר שהוא הי' עצמיות החכמה³⁵, ועד שעל ידו ניתנה חכמה דתורה, כי חכמה דתורה היא נובלות חכמה שלמעלה תורה³⁶, ולכן זה הי' צריך ויכול להינתן רק ע"י משה, מפני שהוא הי' עצמיות החכמה. ואדרבה, משה אמר שהוא כבד פה וכבד לשון³⁷, כדאיתא בזהר³⁸ כבד פה לגבי תורה שבע"פ וכבד לשון לגבי תורה שבכתב, מפני שזה (משה) הי' עצם החכמה וזה (התורה) הי' רק מצד נובלות חכמה שלמעלה תורה. ואח"כ מסביר בלקו"ת שאע"פ שזה כתוב אצל משה, כמו כן הוא גם בנשמות של צדיקים גדולים, צדיקים ראשונים, כמו שאומר שאמר רב ספרא משה שפיר קאמרת³⁹, שמזה מובן שזהו נשיאי ישראל, האתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא⁴⁰, שהם נשמות דאצילות. וכמו שמסביר שם, שהם נקראים בשם אחים וריעים לז"א לפי שנמשכים מיחוד או"א, משא"כ רוב הנשמות, אפילו אלו הנמשכים מיחוד זו"נ, הרי נולדים לעולם הבריאה. וכמו שממשיך שם בלקו"ת, שאפילו לפי המבואר במ"א שגם הנולדים מיחוד זו"נ נקראים נשמות דאצילות, אין אצלם כי אם טיפה מעצמיות החכמה, משא"כ אצל האחים וריעים (שדוקא על ידם

35) ראה לקו"ש ח"ו ע' 244 ואילך. וש"נ.

36) ב"ר פי"ז, ה.

37) וארא ד, י.

38) ח"ג (רע"מ) כח, רע"א.

39) שבת קא, ב. סוכה לח, סע"ב ואילך.

40) תקו"ת תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). וראה

ב"ר פנ"ו, ז. זה"ג רע"ג, א.

32) ראה תקו"ת ת"ו (כג, א). ע"ח שער (ג) סדר אצילות פ"א. שער (מז) סדר אבי"ע פ"ב. הנסמן בהערה בסה"מ: ה"ש"ת ע' 59; תש"ג ע' 133; תש"ח ע' 81.

33) דכ"ד טבת (ראה „היום יום" כד טבת. ובכ"מ). המו"ל.

34) שה"ש יט, ב ואילך.

יכולה להינתן התורה) שם הוא הענין דעצם החכמה. ועאכו"כ שאין זה אצל רוב הנשמות, כמ"ש בלקו"ת שם שהן נשמות דבי"ע ממש.

וזהו מה שאומר בהמשך שלבושין תקינת לון דמינייהו פרחין נשמתין לבני נשא, מפני שאלו הם רוב הנשמות, ובפרט בדורותינו אלו, שנשמות דאצילות הן רק אחד בדרא, שזהו החד שעליו קאים כל הדור. ע"ד הנאמר על משה בדורו, שאז הי' שקול כנגד שישים ריבוא (כמבואר במ"א⁴¹) מפני שהוא כלל את כולם בעצמו, ואנכי הריתי גו' כאשר ישא האומן את היונק⁴², מפני שבו היו כלולים כל שישים ריבוא נשמות, שהן כללות ישראל. וכמו כן באתפשטותא דמשה שבכל דרא, כל נשיא ונשיא בדורו, עד נשיא דורנו. אבל הנשמות שבדור הן נשמות דבי"ע, והן נמשכים מהלבושים.

ה) אמנם כאן צריך מיד ביאור (באוּאָרְעֵנְעוּן), דמכיון שההמשכה היא רק מהלבושים, כמדובר לעיל שעולמות בי"ע הם נפרדים, ומכל מקום דוקא על ידם הוא העבודה דועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, מבאר מיד שבכל עולם ועולם הנשמות הם פנימיות העולם, המלאכים הם חיצוניות העולם, והעולמות הם חיצוניות דחיצוניות. דלכאורה, מה נוגע כאן כל הענין. אלא שזהו בהמשך לכל תוכן נקודת המאמר, שהתכלית הרי היא שישתמשו באוצר כדי שנשמה תמלא את שליחותה בעולם לעשות מהעולם משכון, שמעצי שיטים עומדים יעשו קרשים, ושזה יהי' אלקות, וכאן אומר שהם פנימיות, שע"י הפנימיות, באמצעות החיצוניות שהוא המלאכים (מלשון שלוחים⁴³), פועל את השליחות בחיצוניות דחיצוניות. ובזה יובן גם תורת המגיד ברמזי תורה (אור תורה) על תהילים בתחילתו⁴⁴ (ששם מביא את פירושי הפסוקים דתהילים), שמבאר את המארז"ל⁴⁵ אין המלאכים אומרים שירה עד שישאל מתחילים לומר שירה שנאמר⁴⁶ ברן יחד כוכבי בוקר והדר ויריעו כל בני אלקים, ומסביר זאת שישאל עלו במחשבה⁴⁷, ובדוגמת כמו שרואים שכדי לומר דיבור זהו כאשר חשב מקודם אודות הענין, והמחשבה ממשיכה חיות בהדיבור, וכאשר יאמר דיבור בלי מחשבה שקודמת לו, יהי' זה בלי שכל ובלי חכמה ובלי תענוג, ודוקא ע"י המחשבה הדיבור הוא כראוי. ומכיון שהמלאכים

41) ע"ח שער (לב) הארת המוחין פ"א. שער (לח)

45) חולין צא, סע"ב.

46) איוב לח, ז. – כן הוא בחולין שם. ובאו"ת

לאה ורחל פ"ו. ובכ"מ.

שם: שנאמר (תהלים סח, כו) קדמו שרים וגו'. והוא

42) בהעלותך יא, יב.

בשמו"ר פכ"ג, ז.

43) ראה לקו"ש חכ"ב ע' 163 הערה 36. וש"נ.

47) בר" פ"א, ד. זח"א כד, א.

44) סה, סע"ד ואילך (סימן רג).

נמשכים מדבר הוי', לכן נאמר ששירת המלאכים יכולה להיות עי"ז שתחילה יש את ישראל שעלו במחשבה, דלאחרי שעלו במחשבה יכול להיות דיבור, ושהדיבור יהי' עם שכל וחכמה ותענוג. ומסיים שם, שזהו מש"נ⁴⁸ שיר השירים, שע"י השיר דישראל נעשים כמה שירים, השירים דמלאכים ועולמות ועד גם בעולמות העליונים, שזהו מה שאומר בהמשך שהנשמות הן פנימיות, שע"י הפנימיות נפעלים אח"כ הענינים בחיצוניות, ובחיצוניות דחיצוניות, שזהו עולמות.

ואומר כאן, שעולמות ביי"ע הרי הם נפרדים, שזה כולל אפילו גם הנשמות דבי"ע, לא רק העולמות ומלאכים אלא אפילו הנשמות (אם הן הנשמות דבי"ע), וכמ"ש בקיצור דתורת הבעש"ט הנדפס בלקו"ת לג' פרשיות⁴⁹ שיש את ג' העולמות, עולמות הא"ס ואצילות ואח"כ אף הפסיק⁵⁰ שזה קאי על עולמות ביי"ע, שבזה ישנו ההפסק מפני שזהו ענין של נפרדים, שזהו בכל הענינים שלאחרי האף הפסיק, שזה כולל גם נשמות. ובזה משתלשל אוא"ס למטה, עד עד אין תכלית, מפני שאלו הם המדריגות היותר אחרונות והיותר תחתונות, ובזה גופא עומד באופן דא"ס.

ו) אמנם הרי האור מתגשם, כי הוא נמשך בעולם ששם הוא שליטת השרים והמזלות, ועד שנאמר שכל המשכה, אפילו ההמשכה מאוא"ס, צריכה לעבור ע"י המזל. וכמו שמביא בהמשך שאין לך כל עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל⁵¹, דלכאורה אינו מובן, בשלמא בנוגע להתהוות, דכדי שיתהווה עשב שיהי' מתאים לעולם הזה הגשמי, מובן מדוע זה צריך לעבור ע"י המזל, אבל כאן נאמר המכה בו ואומר לו גדל, כמו שמבאר אדמור"ר הזקן באגרת הקודש⁵² את הדיוק, שזה קאי לאחרי שיתהווה העשב, שאז מכה בו ואומר לו גדל, כי קודם שנתהווה למי יכה ולמי יאמר גדל, ולכאורה אינו מובן מדוע זה צריך לעבור ע"י המזל. ועל זה נאמר, שהאוא"ס עצמו נתגשם עד כדי כך, עד שהאוא"ס עובר ע"י המזל, והרי זוהי ירידה גדולה ביותר. וזהו תוכן ההפלאה והפלא שאומר שאוא"ס הוא למטה עד אין תכלית.

(51) ראה ב"ר פ"י, ו. זהר ח"א רנא, א. ח"ב קעא, ב.

(52) ס"כ (קלב, א).

(48) שה"ש א, א.

(49) שבהערה 28.

(50) ישע"י מג, ז. לקו"ת ר"פ בלק. ובכ"מ.

והנה אף שזוהי ירידה, ובאמת זהו למטה עד אין תכלית, הרי עדיין אין זה הירידה הכי תחתונה, דזוהי ירידה הכי תחתונה אבל רק בדרגות קדושה, או שקשורות עם קדושה. וממשיך, שיתירה מזה, עד שזה יכול להיות נמשך בענין הפכי, שאלו הם הענינים האומרים לי יאורי ואני עשיתיני⁵³, הענינים דקליפות וסטרא אחרא, דואתה מחי' את כולם⁵⁴, שגם שם ישנו החיות דאוא"ס, מפני שנתגשם ונתלבש ע"י המזלות, עד ששם יכול לצאת ענין הפכי. וכאן אומר בעומק יותר ולמטה יותר, שבהפכי יש גם כזה שאינו יודע את ריבונו ומורד בו, שאז עדיין אין זה כל כך הענין דכפוי טובה, וכאן אומר שיש עוד ענין, שאע"פ שידוע את ריבונו, מכל מקום מורד בו⁵⁵, ועד שאומר לי יאורי ואני עשיתיני. וזהו מה שמביא את הדוגמא שזה נמשך עד בפרעה, שאמר לי יאורי ואני עשיתיני, שבזה הי' הענין ההפכי לגמרי, עד באופן דכפוי טובה, כי זה שאומר לי יאורי ואני עשיתיני נמשך מויברך יעקב את פרעה⁵⁶, כמו שמביא את מה דאיתא בתנחומא⁵⁷ ובמדרש⁵⁸ שיעקב בירך את פרעה שיהי' נילוס עולה לקראתו, שזה נמשך מצד ברכת יעקב, וזה פעל בפרעה כזה יש ומציאות (לא רק מציאות בפני עצמו, אלא) עד שאמר לי יאורי ואני עשיתיני.

ז) ויובן בעומק יותר הענין דכפוי טובה כיצד זהו לגמרי בהיפך, ע"פ מה שמבאר אדמו"ר האמצעי בתורת חיים⁵⁹ הענין דנילוס. דזהו גם מה שמרמז בהמשך במ"ש שיהא נילוס עולה לקראתו, דלכאורה מה נוגע לנו הפרטים, והי' יכול לומר שויברך יעקב את פרעה, שבירכו שמזה תהי' התועלת למצרים, ופרעה אמר לי יאורי ואני עשיתיני. אלא שכאן מדייק שיהא נילוס עולה לקראתו, כמו שמבאר אדמו"ר האמצעי בדרוש ויהי⁶⁰ מקן שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור, שהיאור קאי על הנילוס, ואומר שהיאור הוא הנהר הראשון שהוא פישון, דתחילה הי' ונהר יוצא מעדן גו' ומשם יפרד⁶¹, ואח"כ הי' שם האחד פישון⁶² שזהו נהר הנילוס⁶³, ומבאר שם שהטעם שזהו הנהר הראשון הוא מפני שמתאחד עם הנהר כמו שהנהר יוצא

53 יחזקאל כט, ג.

54 נחמ' ט, ו.

55 ראה תוי"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. פרש"י נח

י, ט. לך לך יג, יג.

56 ויגש מז, ז. י.

57 נשא כו. הובא בפרש"י עה"פ (י).

58 לקח טוב (פס"ז) עה"פ (ז).

59 מקן פח [רכט], ב ואילך.

60 ר"פ מקן (מא, א).

61 בראשית ב, י.

62 שם, יא.

63 פרש"י עה"פ. וראה מאמרי אדהאמ"צ ויקרא

ח"ב ע' תשח. וש"נ.

מעדן. דאע"פ שכללות ד' הנהרות הם כבר נפרדים (ומשם יפרד), הרי בנהר הראשון ישנו התענוג כמו שנמצא בנהר היוצא מעדן, היינו דזה שהי' ויברך יעקב את פרעה אינו רק סתם בענינים של ברכה, אלא שבזה נמשך מתכלית הברכה, שיהא נילוס עולה לקראתו, שענין הנילוס הי' שהוא התאחד והתקשר עם הנהר כמו שהנהר יוצא מעדן, שזהו התענוג העליון.

ויתירה מזה, בזה עוד הי' גם טובה הן בענינים גשמיים והן בענינים נעלים דקדושה. וכמו שמבאר הצ"צ באוה"ת⁶⁴ על הקושיא הידועה על יבוא עד גורן האטד⁶⁵, שזה הי' אבל כבד למצרים⁶⁶, כדאיתא הקושיא בזהר⁶⁷, שהי' זה אבל כבד לישראל, וכיצד מגיע כאן אבל למצרים. ומבאר על זה הצ"צ, שבויברך יעקב את פרעה היתה הברכה בשני אופנים, שהמשיך בו את ניצוצות הקדושה, אבל הוא המשיך את זה באופן כזה כדאיתא בזהר⁶⁸ שכל זמן שיעקב קיים לא היו יכולים המצריים להשתעבד ולהשתלט על ישראל, ואדרבה, בני ישראל היו שם בטוב ארץ מצרים, וטוב הארץ תאכלו⁶⁹, ואז היתה התועלת גם לפרעה ולכללות ארץ מצרים, כמו שמבאר הצ"צ את הדוגמא מלצוות לזה⁷⁰. דהנה מחוייב כל אחד לומר בשבילי נברא העולם⁷¹, דכל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה⁷⁰, אבל עי"ז שהוא מצוה, שנעשה צוותא⁷² וחיבור, הנה (כמו שמבאר הרמב"ם בארוכה בפירוש המשניות⁷³) זה פועל עילוי גם בצוות. ועד"ז הי' גם בעניני מצרים, שהיו שני הענינים, דלא זו בלבד שלא העלימו והסתירו על קדושה, שלא היו יכולים להשתלט ולהשתעבד בבני ישראל, ואפילו לא להעלים ולהסתיר, אלא אדרבה, ברכת יעקב היתה באופן כזה שימשכו שם ניצוצי קדושה, עד באופן שהי' ארץ מבורכת בכל ענינים גשמיים, ושזה הי' באופן שיהי' צוות לקדושה, שזה יפעל עילוי בפרעה ובכל ארץ מצרים. ולכן זה גרם אבל כבד למצרים, שזה הי' קשור עם אבל יעקב, שאז נסתלק הענין דברכת יעקב, ובמילא התחילו מצרים להשתלט על ישראל, וזה הביא סוף כל סוף שלא רק שאיבדו את הענין דלצוות לזה, אלא גם בענינים גשמיים נעשה מזה הענין שלקו בעשר מכות. ולכן זהו אבל למצרים, ולא סתם אבל כי אם אבל כבד.

(70) ברכות ו, סע"ב. שבת ל, ב.

(71) סנהדרין לו, סע"א (במשנה).

(72) ראה פרש"י ד"ה לצוות – שבת שם. וראה

לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. שלח לו, ד. ובכ"מ –

נסמנו בסה"מ פורים ע' ז הערה 55.

(73) בהקדמה – ד"ה ואח"כ (קרוב לסופו).

(64) ויחי תיה, ב.

(65) ויחי נ, י.

(66) שם, יא.

(67) ח"א רמט, א.

(68) שם, סע"א.

(69) ע"פ ויגש מה, יח.

ומזה מובן בנוגע להמשך ההילולא, שהענין דויברך יעקב את פרעה הי' בתכלית הטוב בענינים של קדושה, שהמשיך מנילוס עולה לקראתו, שזה נמשך מהנהר היוצא מעדן, עד באופן שזה יומשך כאן למטה, ותמורת זה שמצרים תהי' ערות הארץ⁷⁴, יהי' לצוות לזה לקדושה, וגם יומשך בתכלית הטוב דקדושה. וזה פעל בפרעה את הענין דלי יאורי ואני עשיתיני, שזהו כפוי טובה בתכלית, וגם בזה ישנו האוא"ס, שזהו למטה עד אין תכלית.

ח) והנה כל האמור לעיל נוגע לעבודת האדם, כמו שאומר כאן שע"ד כמו שזהו בסיפור בנוגע לפרעה, כמו כן שייך בעבודת האדם. דהנה כללות בני ישראל מתחלקים⁷⁵ לבעלי עסק ויושבי אוהל, היינו בעניני עסק ובענין התורה. דבנוגע לבעל עסק מצינו, שאע"פ שמאמין באמונה פשוטה שברכת הוי' היא תעשירי⁷⁶, הרי כאשר מגיע לעסק גופא, אז הוא חושב (קומט בא' עם אויס) שכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה⁷⁷. ומזה נופלים למטה מטה יותר, עד כמו שאומר בהמשך שיכול להיות יעוז בהוותו⁷⁸, שזה אף פועל אצלו ענין של עזות פנים וענין של ישות. וכמו שמבאר בביאור יותר אדמו"ר מהר"ש בהמשך מים רבים בתחילתו⁷⁹, שישנם שני הענינים. דכאשר הוא יודע שברכת הוי' היא תעשירי, הנה אז וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה⁸⁰, ובזה הדיוק הוא שנאמר בכל, שאיזה עשי' שלא תהי' אצלו, הרי מכיון שהוא יודע שזה נמשך מהקב"ה, אז יכול להיות שבכל אשר תעשה יהי' וברכך הוי' אלקיך, שברכת הוי' יכולה להיות נמשכת בהיא תעשירי. אבל כאשר ישנו האולת האדם תסלף דרכו⁸¹, שהולך ברבות מחשבות בלב איש⁸², ושם יעדו (פארמעסט זיך) אל ענינים שאין להם שייכות אליו, מצד זה שרוצה להשתוות לשני, ואינו לוקח בחשבון את ערכו ומעלתו ומעמדו ומצבו, שאז יוצאת מזה המחשבה דכחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ענין ההשתדלות, שזה תלוי בהשתדלותו, ואז (כמ"ש בהמשך) זה פועל לא רק שהוא מאבד את הוברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה, אלא עד שגם בענינים גשמיים אף חסר לו ממה שהי' לו לפני זה, וכמו שמביא שם את המשלים בנוגע לענינים שבהם זה יכול

(74) מקץ מב, ט. יב.

(75) ראה אגה"ק ס"ה (קט, א). ובכ"מ.

(76) משלי י, כב.

(77) ל' הכתוב – עקב ח, יז.

(78) תהלים נב, ט.

(79) פ"א ב.

(80) פ' ראה טו, יח.

(81) משלי יט, ג.

(82) שם, כא.

לפגוע בו, עד לענין של סכנה. שההתחלה בזה היא מה שמתחילה אצלו ההנחה כחיי ועוצם ידי.

ט) וכמו שזהו בעסק, כמו כן הוא גם בלימוד התורה. וכמ"ש בהמשך, שאע"פ שמברך בתורה תחילה⁸³, שיודע שזוהי תורתו וחכמתו של הקב"ה⁸⁴, הרי כאשר מגיע ללימוד, אז הוא סומך על שכלו, עד באופן שהוא שוכח על נותן התורה. וכמו שמבאר בהמשך, שבתחילה באמת יש לו את האמונה הפשוטה, וע"ד המדובר לעיל בעסק, שהכל נמשך מהקב"ה, עד"ז גם בתורה, אבל יסוד העסק אינו כדבעי, ועד"ז גם בלימוד התורה עסק התורה הוא שלא כדבעי, כי הוא מסתכל על התורה שזהו ענין שכלי, ומה שתחילה הי' אצלו באמונה פשוטה שזהו ענין דנותן התורה, הנה תחילה הוא משתף עצמו להשכל, ואח"כ נשאר אצלו רק השכל, ועד שמצד שכלו יכול להשתמש בתורה גופא להורות הוראות היפך רצון נותן התורה. וכמבואר בארוכה בקונטרס עץ החיים לאדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁸⁵, שזהו מה שמצינו שתורה שבע"פ נקראת בשם תאנה⁸⁶, וידועה הדעה במדרש⁸⁷ ובגמרא⁸⁸ שעץ הדעת תאנה היתה. דלכאורה, כיצד שייך לומר על תורה שבע"פ ענין דעץ הדעת. הן אמת כמבואר ברעיא מהימנא⁸⁹ שאין זה התורה עצמה, אלא על שם שמתלבשת בענינים של עץ הדעת, באילנא דטוב ורע⁹⁰, שזהו עניני העולם, אבל מזה מובן ג"כ שמכיון שיכולה להתלבש בזה, זה גופא הוא הוכחה שמזה יכול לצאת אח"כ בהשתלשלות אצל האדם הלומד תורה גם ענין (לא רק של טוב, אלא) של היפך הטוב. דזהו מה דאיתא בגמרא⁹¹ שאם לא זכה (שחסר לו הזכות ובהירות) נעשה לו ההיפך מסם החיים. ומבאר שם, שמצד זה שהתורה מלובשת בענינים גשמיים, שלכן כדי להבין (פאנאנדערקלייבן זיך) בענינים אלו משתמש בשכלו הגשמי באופן של הבנה והשגה גשמיים, הנה אז יכול להיות שישכח על האלקות שבדבר, ועד שענין השכל שבזה יתגבר ויעלים ויסתיר על האלקות שבזה, שאז יכול לצאת ההיפך מזכה נעשית לו סם חיים. וזהו כמו שאמר לעיל שיכול להיות יעוז בהוותו, שמה שניתן לו בתורה, החכמה והשכל

87) ב"ר פי"ט, ו. תנחומא וירא יד. הובא בפרש"י בראשית ג, ז.

88) ברכות מ, א.

89) זח"ג קכד, ב.

90) אגה"ק סכ"ו (קמג, ב ואילך).

91) יומא עב, ב. וראה בארוכה קונטרס עה"ח שם

(פ"ה ואילך).

83) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. וראה רבינו יונה – הובא ברין נדרים שם. בי"ח או"ח סמ"ז. שו"ע אדה"ז שם רסמ"ז.

84) ראה תניא פ"ה (ט, ב).

85) רפ"ה (ע' 27). פי"א (ע' 37) ואילך.

86) עירובין נה, סע"א-ב. במדב"ר פי"ב, ט. יל"ש יהושע רמז ב.

שבתורה, זה יהי' הענין דיעוזה, עד שיהי' כפוי טובה, ויהי' הענין דלי יאורי ואני עשיתיני.

(י) ובזה נאמר, שהאוא"ס מתלבש עד למטה עד אין תכלית, שלכן זה נקרא כאן למטה בשם טבע, שזהו טובעו בים סוף⁹², שנעשה מוטבע עד באופן של העלם והסתור, ועד באופן שזה נעשה מנגד. ואח"כ (כמו שממשיך בסעיפים שלאחרי זה) אוא"ס נמשך עד למטה עד אין תכלית, אבל בזה גופא ישנו הענין דאוא"ס, וזהו הענין דכל ידח ממנו נדח⁹³, ומבזבזים את האוצרות, כמו שמבאר בסעיפים שלאחרי זה שזה נמשך מצד למעלה מעלה עד אין קץ, שע"י בזבז האוצרות זה נותן כח בצבאות הוי', שזהו לא רק פקידי החיל אלא אנשי החיל, ואדרבה עיקר הנצחון נעשה ע"י אנשי החיל, שהם יפעלו את הנצחון להפך משקר ושטות דעולם ולעשות מזה את הקרשים דעצי שיטים שיעמדו בדוגמת העמודים המחברים את הגג עם הרצפה⁹⁴, עד באופן שיהי' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. שע"י עבודה זו, שמשתמשים באוצרות שכבר נתבזבוז וניתנו כדי למלא את השליחות ולפעול את נצחון המלחמה, נפעלת תכלית העבודה, שזהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוך כאו"א מישראל, וע"י עבודת כאו"א פועלים את הענין דעיקר שכינה בתחתונים היתה, שכמו שהי' מקודם עיקר שכינה בתחתונים היתה, לגנוני, כך יהי' גם הבאתי לגני אחותי כלה, שזה יהי' בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

93) ע"פ שמואל-יב יד, יד.

92) בשלח טו, ד. ראה גם סה"מ תרע"ח ע' פט.

94) ראה בהמשך רפ"ט (סה"מ הישי"ת ס"ע 123).

תרח"צ ס"ע קסז. ובכ"מ.

בס"ד. יו"ד שבט ה'תשמ"ג

הנחה בלתי מוגה

באתי¹ לגני אחותי כלה², שזהו המאמר שהוציא בעל ההילולא ללמדו בעשירי (יו"ד) בשבט [וכך גם נעשה אח"כ מנהג ישראל תורה הוא³ ללמדו בכל עשירי בשבט בכל שנה ושנה]. ומביא את מאמר ופירוש המדרש⁴, באתי לגני, לגני לגנוני, שעיקר שכינה בתחתונים היתה, שזה קאי על עולם הזה התחתון הגשמי, ששם הי' עיקר שכינה בשעת הבריאה. ואח"כ ע"י הענין הידוע שע"י אדם הראשון נסתלקה השכינה מארץ לרקיע הראשון, וכך גם ע"י הששה ענינים לאחר זה, עד שהשכינה עלתה למעלה, עד לרקיע השביעי. ואח"כ באו צדיקי עולם, מתחיל מאחד הי' אברהם⁵, שהוריד את השכינה מרקיע הז' לששי, ואח"כ בא דור אחר דור וצדיק אחר צדיק, עד למשה רבינו שהוא הי' השביעי, וכל השביעין חביבין⁶, והוא הוריד את השכינה מרקיע הא' לארץ. ואז גם נעשה אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין⁷, וכדמפרש בארוכה בהמאמר שבהיקרא דשכינתא שהוא בכולהו עלמין בשוה, שזה מורה על דרגא נעלית באלקות, סובב כולא עלמין, נעשה אסתלק, שכאן הפירוש אסתלק הו"ע דישכנו לעד עלי⁸, שמשכינים את זה למטה, אבל מצד זה שזהו סובב כולא עלמין, זה עומד באופן שנקרא הסתלקות, כי זהו באופן של מקיף, אבל מקיף כזה הפועל גם בכל הענינים. וזהו גם עבודתם ותפקידם של ועמך כולם צדיקים⁹, שיהי' הוישכנו לעד עלי, שישכינו ויעשו דירה לו ית' עלי, בתחתונים, בעולם הזה התחתון שאין תחתון למטה הימנו.

ולכן גם מצינו שמהציוויים דמשה רבינו (שהוא הוריד את השכינה עד לארץ, כאמור), ובענין עיקרי, הוא שעל ידו נצטוו והוא התמסר (האָט זיך אָפּגעגעבן) לועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם¹⁰, שיהי' הושכנתי בתוכם

(5) יחזקאל לג, כד.
 (6) ויקיר פכ"ט, יא.
 (7) זח"ב קכח, ב. וראה תניא פכ"ז (לד, א). לקו"ת ר"פ פקודי. חוקת סה, ב ואילך. ועוד.
 (8) תהלים לו, כט.
 (9) ישע"י ס, כא.
 (10) תרומה כה, ח.

(1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השלושה-עשר מהמשך באתי לגני הישיית (סה"מ הישיית ע' 133-4. ולעיל ע' ג"ד).
 (2) שה"ש ה, א.
 (3) ראה תור"ה נפסל - מנחות כ, ב. רמ"א יו"ד ששע"ז ס"ד. שר"ע אדה"ז או"ח סר"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. ועוד.
 (4) שהש"ר פ"ה, א.

[אמנם בתוך כאו"א מישראל¹¹, אבל זה הי' באופן ועי"ז שעשו את זה מענינים גשמיים דעולם הזה התחתון, כל שלושה עשר וחמישה עשר¹² הדברים שמפרטים, שמשה ציוה, ואח"כ דאג לזה והשתתף בזה, ועד שהוא הקים את המשכן, דוקא משה בעצמו, כדי שיהי' המקדש ושכנתי בתוכם, שע"ז נעשה עיקר שכינה בתחתונים גם בזמן משה, ואח"כ לאחריו. ולכן גם נאמר¹³ ועשית את הקרשים למשכן עצי שיטים עומדים, כמו שמבאר בהמאמר, שמשטות דעולם הזה, הנמשך מזה שישנה שיטה מלשון שמטה מדרך הישר, שזהו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט¹⁴, והוא נוטה מזה ונעשה מזה שטות דעולם הזה, שעושה מזה עצי שיטים, שמהם נעשים קרשים, שמהפך משקר העולם וגם מתהפכים הצירופים ונעשה משקר הצירוף דקרש, קרשים, שהם נעשים עצי שיטים עומדים, שזה נעשה המשכן שבו הקב"ה שוכן.

(ב) ואח"כ צריכים גם למלא את השליחות, שתהי' ג"כ בתכלית השלימות. ועל זה מביא גם את הדוגמא, שמצד זה שישנו השקר דעולם, השיטים כפשוטם, יכול להיות מזה מנגד ח"ו להקב"ה, שאז מתעורר הנצח ישראל לא ישקר¹⁵, הענין דמדת הנצחון. וכמו שרואים זאת בפשטות במלך בשר ודם, שהטעם שכן הוא אצל מלך בשר ודם הוא מפני שהקב"ה רצה שמלכותא דארעא תהי' כעין מלכותא דרקיעא¹⁶, דמכיון שלמעלה דבר המנגד כביכול מעורר את מדת הנצחון, נעשה כך גם כאן למטה, אצל מלך, שמדת הנצחון מתעוררת אצלו דוקא כשיש לוחם ומנגד כנגדו. ומדת הנצחון משנה ומגלה לגמרי את הכחות הכי נעלמים בהמלך, ועד כמו שמבאר בארוכה¹⁷ בהמשל, שיש את אוצרות המלך, שצבר בעצמו וצברו בשבילו, והם כל כך יקרים שלא זו בלבד שהוא אינו מבזבזם, ולא זו בלבד שאינו משתמש בהם בכלל, אלא עד שאפילו לא שזפתו עין רואה, שאין מראים את זה כלל, זהו סתימא דכל סתימין¹⁸, וכאשר מתעוררת מדת הנצחון מצד ענין המנגד, אז לא זו בלבד שמגלה את האוצרות, ולא זו בלבד שמוציא את האוצרות, אלא הוא מבזבז את האוצרות לאנשי החיל והמפקדים שלהם, כדי שילכו במלחמה, וינהיגו את המלחמה, עד לנצחון, שזה נעשה נצחון המלך. וכמו כן ישנם

15) שמואלא טו, כט. וראה בהמשך פי"ח (סה"מ ה'שי"ת ע' 153).

16) ברכות נח, א.

17) בהמשך פי"א (סה"מ שם ע' 131-2).

18) ל' חז"ל – זח"א ב, רע"א. ובכ"מ.

11) ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחלתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך תרומה שם.

של"ה סט, א, רא, א, שכה, ב. שכו, ב.

12) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153. וש"נ.

13) תרומה כו, טו.

14) וירא יח, יט.

האוצרות דא"ס ב"ה, כמו שמביא בהמאמר הענינים המדוברים בביאור הענין, שבכללות זהו הענין דיראת שמים, ואח"כ כמו שזה מתפרש ונמשך בכל הענינים, מתחיל מיראה (ספירת המלכות) שלמעלה ולמעלה יותר, שזהו האוצר האמיתי. ומביא על זה¹⁹ את מה דאיתא בתקוני זהר²⁰ שאוא"ס למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית, שזהו האוצר האמיתי. וכמו שמבאר אח"כ בהמשך הסעיפים, זה ניתן אח"כ לכל אנשי המלחמה, לצבאות ה', שזהו כל אחד מישראל וכל בני ישראל, הנקראים בשם צבאות ה', כמוזכר בפרשה שלפני זה²¹, ואח"כ גם בפרשת שבוע זה²² שבני ישראל יוצאים ביד רמה, בני ישראל על צבאותם²³, ובתור צבאות ה' יוצאים בגאולה מחושך הגלות, ונעשה הנצחון דאוא"ס, עד למטה מטה עד אין תכלית²⁴.

ומבאר בפרק י"ג [המתאים לשנה זו, י"ג בפעם השני] את הענין כיצד זהו למטה מטה עד אין תכלית, שגם בלמטה מטה יש אין תכלית, בדיוק כמו למעלה מעלה עד אין קץ. וזהו ריבוי ההשתלשלות והדרגות שיש בהמטה מטה, מתחיל מענין השיטה (כנ"ל), נטי' רק כחוט השערה, עד שנעשה אח"כ הענין שנעשים מושקעים בעניני תאוות היתר, ועד שאח"כ נופלים למטה מטה, בתאוות שהן היפך ההיתר, וגם בזה גופא כו"כ דרגות, מלתיאבון²⁵ עד שנעשה ענין שהוא מורד רח"ל, ענין דלהכעיס²⁵. וכמו כן, מכיון שזה קיים בעבודת ה' אצל יהודי, שהוא כולל את העולם, את העולם נתן בלבם²⁶, כן הוא גם בסדר ההשתלשלות, המתחיל תחילה מעולמות הקדושה, ואח"כ ישנם העולמות דלעו"ז, ובזה גופא כו"כ דרגות, קליפת נוגה ואח"כ ג' הקליפות שלמטה מזה, וגם בזה גופא כמה דרגות, עד לדרגא (שאודותה לומדים בפרשה זו ולפני זה) דלי יאורי ואני עשיתיני²⁷, שזהו ההיפך והמרידה במלך מלכי המלכים הקב"ה.

ג) ובזה צריך ביאור, מדוע מצינו בביאור דמטה מטה עד אין תכלית אריכות הביאור ופרטי פרטים, עד שמצינו בעץ חיים (קרוב לסיומו ובסיומו) שער שלם שבו מדובר אודות פרטים בלמטה מטה, ובדרגא התחתונה בזה,

(24) בכל הנאמר עד כאן – ראה ד"ה באתי לגני ה'תשי"א-ה'תשכ"ב.
 (25) ראה סנהדרין כז, א. ע"ז כו, ריש ע"ב.
 (26) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב.
 (27) יחזקאל כט, ג. וראה לקו"ש חכ"א ע' 40-41 הערה 33, ובהנסמן שם.

(19) פי"ב (סה"מ שם ע' 132).
 (20) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז"ח יתרו לר, סע"ג. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רצא ואילך. וש"נ.
 (21) בא יב, מא.
 (22) בשלח יד, ח.
 (23) בא שם, נא.

הנקרא בשם קליפות²⁸, ובזה גופא קליפה הכי תחתונה, וגם (עוד לפני זה) בזה, ובפרט בפרשת פקודי²⁹ וגם בכמה מקומות, ששם מדובר באריכות גדולה ובכמה פרטים ופרטי פרטים אודות האין תכלית שבלמטה מטה, בענינים ובעולמות שהם ההיפך מעולמות הקדושה בתכלית, עד כהדוגמא דלי יאורי ואני עשיתיני. דאע"פ שלכאורה הי' אפשר לבאר זאת, שמכיון שאסתכל באורייתא וברא עלמא³⁰, הנה כדי שתהי' המציאות בעולם, שבו הרי צריכים להיות הענינים עם הפרטים מצד טעם הכמוס להקב"ה, הנה גם באורייתא צריך להיות באופן שיהי' אסתכל באורייתא, גם בפרטים ופרטי פרטים. ושם גופא, זה צריך להיות באופן וכדי למלא את התכלית, שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו³¹. וכתורת הבעש"ט³² המפרש על סור מרע ועשה טוב³³, שצריך להיות הענין דסור מרע, אבל זוהי ההתחלה ואח"כ צריכה להיות שלימות העבודה, ועשה טוב, שיעשה מרע טוב. וכן הוא גם ע"פ הביאור של המגיד³⁴ בהתחלת פרשת בא, שם נאמר³⁵ למען שיתי אותתי אלה בקרב, ומבאר שאלו הן האותיות שאודותן מדובר בפרשה הבאה לאחר זה, ששם מסופר אודות הג' מכות. ומבאר בפסוק הטעם שצריכים עדיין ג' ענינים אלו הנוספים, שהביאור בזה הוא שזהו כדי שיהי' שיתי אותתי אלה בקרב, דמכיון שישנם האותיות שנפלו בשבירה, עד לאותיות שנפלו בפרעה מלך מצרים ובמצרים ערות הארץ³⁶, שאודות זה מדובר בג' ענינים אלו הנוספים, הנה זה נעשה הכוונה דשיתי אותתי אלה בקרב. דע"י השבירה הם נפלו שם, אבל אלו הם אותתי, שבאמת הם נופלים מגבוה גבוה ביותר שנופל למטה מטה ביותר³⁷, והאותתי צריכים לחזור, שיהיו אותות דקדושה.

ד) ולכן זה נאמר תחילה בתורה, וזה נעשה אותיות בתורה, שהם נותנים אח"כ כח לברר. דאין מקרא יוצא מידי פשוטו³⁸, שע"ז שנעשו אח"כ הג' מכות הנוספות, נעשה אח"כ ויהי בשלח פרעה את העם³⁹, שגם

28) שער מח. וראה גם שער (מט) קליפת נוגה.

29) ח"ב רסב, ב ואילך.

30) זח"ב קסא, סע"א-ב.

31) אבות פ"ו מ"א.

32) כש"ט (הוצאת קה"ת) סימן סט (ט, ב).

33) תהלים לד, טו. לו, כז.

34) אר"ת כט, ג (בהוצאת קה"ת, תשמ"מ ואילך –

סימן פא).

35) י, א.

36) מקץ מב, ט. יב.

37) ראה הנסמן בס' המפתחות לספרי אדה"ז

ערך כל הגבוה כו'. שערי אורה שער הפורים נח, א

ואילך. סה, א ואילך. ועוד.

38) שבת סג, א. וש"נ.

39) ר"פ בשלח (יג, יז).

פרעה סייע ושלח עמהם פארות, כתורת [הצ"צ⁴⁰ ו] אדמו"ר מהר"ש, כמבואר בכמה מקומות ובפרט בדרושים על ויהי בשלח פרעה⁴¹ (שהשנה היא שנת מאה שנים להסתלקות שלו, לכתחילה אריבער⁴²), שמביא מהמדרש⁴³ כלום אדם זורע כור⁴⁴ אלא כדי שיצמחו כמה כורין, וכך הי' גם בשלח פרעה, שגם אתה תתן בידינו⁴⁵, שגם את האותיות דפרעה הוציאו משם, וזה נעשה אותותי. ואע"פ שהלשון באור תורה להמגיד הוא דברים בטלים, ולכאורה לא דברים שלמטה מזה⁴⁶, הרי מכיון שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, הרי אלו הם הענינים שאודותם מדובר שם, והרי מדובר אודות מצרים ערות הארץ ופרעה מלך מצרים, שהוא התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו⁴⁷.

ולכאורה, כאן המקום גם לבאר כיצד אפשר לתבוע מכל אחד מישראל שיתעסק בזה, כאשר על משה רבינו נאמר בזהר⁴⁷ שהי' בא אל פרעה³⁵, דלך מיבעי לי, ואומר ר' שמעון בן יוחאי שזה הי' אדרין בתר אדרין (פנים לפנים מפנים בחיצוניות במטה מטה⁴⁸), ועד שמשה רבינו פחד (דחיל) להתעסק עם הבירור שלהם, והקב"ה הסכים לזה ואמר שאנכי יתעסק עם התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו, וכאן נאמר שזה נעשה ענין של בירור שניתן לאנשי החיל, שהם יבררו גם עד במטה מטה. ויש לומר הביאור בזה, שזהו בדוגמת מה שמצינו שישנו האיסור אל תפנו אל האלילים⁴⁹, כפסק דין הרמב"ם⁵⁰ שאפילו לקרוא בספרי עבודה זרה הוא איסור מן התורה דאל תפנו אל האלילים, ועאכו"כ לדבר בהם, וביחד עם זה ישנו גם הציווי דלימוד כל התורה כולה⁵¹, כולל גם ההלכות דעבודה זרה, ששם מדובר גם על הפרטים דעבודה זרה כמו שהם כתובים בהלכות עבודה זרה. אלא שזהו הענין כמו שזה כתוב בתורה, וזה נעשה (כמדובר פעם בארוכה⁵²) כמו יעקב ועשו האמורים בפרשה⁵³, דכמו שהענינים כתובים בתורה, זה נעשה ענין בתורה, כתורת הבעש"ט הנ"ל על ועשה טוב, שעושים מהרע טוב, אתהפכא חשוכא

46 ראה תניא פ"ח. ובכ"מ.

47 ח"ב לד, א.

48 ראה דרך אמת לזהר שם.

49 קדושים יט, ד.

50 הל' ע"ז פ"ב ה"ב.

51 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד.

52 ראה לקו"ש חט"ו ע' 198. ח"כ ע' 114. שם ע'

342. ח"ל ע' 144-5. ועוד.

53 פרש"י ר"פ וולדות (כה, יט).

40 אוה"ת בשלח ע' סג.

41 סה"מ תרכ"ז ע' קו. וראה גם תר"א בשלח סא, סע"ג. ד"ה ויהי בשלח תשכ"א (סה"מ שמות ח"ב בתחלתו).

42 ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' תריז. לקו"ש ח"א ע' 124. חכ"ז ע' 166. ועוד.

43 פסחים פז, ב.

44 כ"ה בתר"א (ר"פ בשלח) ובסה"מ שם (ס"ע קט). ובפסחים שם [וכ"ה באוה"ת שם ע' שנג]: טאה.

45 בא י, כה.

לנהורא ומרירו למיתקו⁵⁴, ובלשון ההלכה⁵⁵ שזדונות נעשו לו כזכיות. ועד כמו שמספרת הגמרא⁵⁶ מעשה רב⁵⁷, שמצעות שהציעה לו באיסור הציעה לו (אח"כ) בהיתר, ויתירה מזה באופן של קדושה, שזה נעשה מעשה רב והוראה נצחית, שזהו בכחו של כל אחד מישראל. דאע"פ שאומרים⁵⁸ ואל תביאנו לידי נסיון, הרי כאשר לומדים את הענינים בתורה, הנה כשלומד בתורה הלכות עבודה זרה, עי"ז גופא מבטל את העבודה זרה, ובפרט כמו שלומד ובא אח"כ לידי הלכה במעשה בפועל שצריך להיות אבד תאבדנו ושקץ תשקצנו⁵⁹, שאז נעשה איבוד העבודה זרה עד לתכליתה⁶⁰, ועד לעבודה זרה דלי יאורי ואני עשיתיני, בהירידה למטה מטה. וזהו גם מה שמביא אדמו"ר הזקן בספר תניא קדישא⁶¹ שצריך להיות דירה לו ית' בתחתונים שאין תחתון למטה הימנו, שמזה גם מובן שבמטה מטה צריכים לפעול גם את ענין הדירה באין תחתון למטה הימנו, ועד במטה מטה עד אין תכלית⁶², ששם מהפכים ועושים מזה טוב. דאע"פ שמתפלל ואל תביאנו לידי נסיון, הרי הדרך בזה היא כמו שמבאר אדמו"ר הזקן⁶³ שתמורת מה שהי' בגלות הראשון, גלות מצרים, שהי' בחומר ובלבנים ובכל גו' עבודתם אשר עבדו בהם בפרך⁶⁴, שזה הי' כפשוטו, הנה לאחרי זה, בגלויות שלאחרי זה, זהו באופן (כמבואר בזהר⁶⁵) דבחומר דא קל וחומר ובלבנים דא ליבון הלכתא, שע"ז שמתייגע עד באופן דבפרך, באופן דיגיעה אמיתית ע"פ תורת אמת⁶⁶, בענינים הקשורים עם קל וחומר, זה מחליף ואף פועל יותר מהעבודה כמו שהיתה אז בחומר, ועד"ז בליבון הלכתא, מה שהיתה אז העבודה בלבנים.

ה) וכדי לפעול כל ענינים אלו, לא מספיק שתהי' העבודה באופן כללי, אלא צריך להניח עצמו גם בפרטים, כנ"ל בנוגע לליבון הלכתא, שמלבן את ההלכה בכל הפרטים ופרטי פרטים, עד שנעשה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא⁶⁷. ועד כמו שזהו בעבודת האדם בכללות, כמבואר בשער היחוד לאדמו"ר האמצעי⁶⁸ שכדי תהי' העבודה כראוי, לא מספיק התבוננות באופן

(54) ראה זח"א ד, א. תניא פכ"ז.

(55) יומא פו, ב. וראה תניא פ"ז (יב, א).

(56) מנחות מד, א.

(57) ראה ביב קל, ב.

(58) בברכות השחר (ברכות ס, ב).

(59) ע"פ עקב ז, כו.

(60) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 166 ואילך. וש"נ.

(61) ראה פל"ז (מה, ב). פל"ז (מט, סע"א).

(62) ראה תניא פל"ז שם.

(63) תו"א שמות מט, א ואילך. נא, ב ואילך.

(64) שמות א, יד.

(65) ח"ג קנג, א. הובא בתו"א שם.

(66) ל' הכתוב – מלאכי ב, ו.

(67) יומא כו, א. ובכ"מ.

(68) פ"ד.

כללי ועבודה באופן כללי, אלא צריכה להיות הידיעה (דע את אלקי אביך⁶⁹) בעניני הספירות בכל הפרטי פרטים דכל סדר ההשתלשלות⁷⁰, שנשתלשלו מהן⁷¹, דוקא באופן פרטי. ועד"ז גם בעבודת האדם, כמבואר בקונטרס העבודה⁷² שנוסף על העבודה באופן כללי, ראשית העבודה, הענין דקבלת עול, שזהו העיקר והשורש⁷³, זה צריך להיות נמשך אח"כ בפרטים ופרטי פרטים. וזהו גם הביאור לכך שלומדים בחכמת הקבלה (חכמת האמת⁵¹) את הפרטי פרטים בלעו"ז, שע"י הלימוד בתורה מבררים אותם עד באופן שלאחר שבירתם זוהי תקנתם⁷⁴, הנה ע"י הלימוד בזהר פרשת פקודי ובעץ חיים בשערים אלו וכיו"ב בשאר המקומות, נעשה הליבון הלכתא בפרטים ופרטי פרטים, וזה נעשה הענין דועשה טוב בעבודת האדם.

ועד שענין זה הוא גם בסיפור בנגלה דתורה במסכת תענית⁷⁵, שביודעה ומכירה קאמינא. וכמו שמבאר בלקוטי לוי יצחק למסכת תענית⁷⁶ על ענין זה, שישנו הענין שזהו דבר אסור, שהאומר רחב רחב מיד נכשל⁷⁵ רח"ל בענין הקשור עם אריכות הגלות (כמבואר בכמה מקומות⁷⁷), ואמר ר' נחמן שהוא אמר (אנא אמינא) כמה פעמים וזה לא הזיק, ואדרבה הוא ימשיך לומר זאת, ועונים על זה שביודעה ומכירה קאמינא, שכאשר מדובר ביודעה, שמקשר את עצמו שם⁷⁸, ומכירה, שזה נעשה אצלו באופן של הכרה, שפועל בענינים אלו כמו שהם נמצאים בהמטה מטה, וכמו שהם מטה מטה, אז נעשה מזה העון הידוע רח"ל בענין זה, ועד"ז בשאר הענינים. אבל כאשר אינו יודעה ומכירה, אלא דע את אלקי אביך (וזה מביא⁷⁹) ועבדהו בלבב שלם⁶⁹, כדאיתא בגמרא סנהדרין⁸⁰ שהענין דשלימות התורה הוא בשוה בענין דאנכי הוי' אלקיך⁸¹ ובואחות לוטן תמנע⁸², דאע"פ שזהו בהמטה מטה, הרי כמו שזהו בהאמורים בפרשה, זה נעשה חלק מתורה שלימה, ועד שזה נעשה באופן ובדרגא דאנכי הוי' אלקיך.

(76) תורת לוי"צ ס"ע יב ואילך.

(77) ל"ת ושעה"פ להאריז"ל ישעי' נט, כ.

(78) ראה תניא ספ"ג.

(79) קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב). ובכ"מ.

(80) צט, ב. וראה פיה"מ סנהדרין הקדמה לפ' חלק

(יסוד השמיני).

(81) יתרו כ, ב. ואתחנן ו, ה.

(82) וישלח לו, כב.

(69) דברי הימים-א כח, ט.

(70) שער היחוד שם רפ"ה.

(71) ראה תניא רפ"ג.

(72) פ"ו.

(73) תניא רפמ"א.

(74) ע"פ כלים פ"ב מ"א.

(75) ה, סע"ב.

ו) וזהו גם הביאור לכך שתובעים זאת מכל אחד מישראל, אע"פ שמתפללים אל תביאנו לידי נסיון (והקב"ה מקיים את הבקשה), ועד שאפילו משה רבינו ג"כ פחד לרדת לשם, ששם הי' צריך להיות באופן דיודעה, ועד כדאיתא בזהר שהקב"ה הסכים ועשה את זה בעצמו, כי להקב"ה אין זה מפריע כמש"נ⁸³ מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה גו' וכל מלבושי אגאלתי, שזה קאי בעיקר על הענינים שלעו"ז, ועד שזה נקרא אגאלתי, אבל אצל בני ישראל כל האומר אחטא ואשוב אין זה סדר העבודה, ואדרבה הוא מעמיד את עצמו במעמד ומצב דאין מספיקין בידו⁸⁴. משא"כ כשלומד את הענינים בתורה, ולומד את זה באופן דדע את אלקי אביך, שברכו בתורה תחילה⁸⁵, כי נותן התורה הוא נותן לשון הוה⁸⁶, שכאשר הוא לומד הוא יודע שהקב"ה קורא ושונה כנגדו⁸⁷, הוי' צלך על יד ימינך⁸⁸, כמו שחזר הרב לוי יצחק מבארדיטשוב⁸⁹ את תורת הבעש"ט שהקב"ה הוא כמו צל המחקה (מאכט נאך) את האדם העושה את הצל, בדוגמת הפירוש הפשוט במאחז"ל שהקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה, ומדייקים בזה שזה נעשה כנגדו. ואז, עי"ז שהולך למטה מטה עד אין תכלית באופן דלימוד התורה, ומתעסק בזה באופן דדע את אלקי אביך, שקשור למעלה, מצליח בזה וזה נעשה באופן דלכתחילה אריבער, והוא מנצח את המלחמה עבור הקב"ה, כי הוא עושה את כל עניניו באופן דכל מעשיך לשם שמים⁹⁰ ובכל דרכיך דעהו⁹¹, ונעשה הנצחון הגמור במדת הנצח, שנצח ישראל לא ינחם ולא ישקר⁹². ואז נעשה אהפוך אל כל העמים כולם גו' לעבדו כולם שכם אחד⁹², והיתה להוי' המלוכה⁹³, והמלוכה נעשית אח"כ באופן דכשם שאני נקרא כך אני נכתב⁹⁴, שנעשה בלי שום חילוק הוי' הוי'⁹⁵,

83) ישע"י סג, א.ג. וראה סה"מ תרכ"ט (קה"ת, תשנ"ב) ע' קצ. שם ע' קצד.

84) יומא פה, ב (במשנה).

85) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. וראה רבינו יונה – הובא ברין נדרים שם. בי"ח או"ח סמ"ז. שו"ע אדה"ז שם רסמ"ז.

86) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. מאמרי אדהאמ"צ שמות ח"א ע' קעה. וש"נ.

87) תדבאר רפ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

88) תהלים קכא, ה. – ולהעיר ש"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חיו (אגרות-קודש אדמ"ר מהור"י ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא) – אומרים בשנה זו (שנת הדפסת המאמר – תשפ"ג,

מאז י"א ניסן תשפ"ב) מזמור זה. המו"ל.

89) קדושת לוי פ' נשא. כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סימן ס (פה, א). וש"נ. וראה בארוכה "קובץ י"א ניסן – שנת הקב"א" (קה"ת, תשפ"ב) ע' 110 וא"ל.

90) אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סר"א. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 646 בהערה ד"ה כל מעשיך לשם שמים.

91) משלי ג, ו. רמב"ם וטושו"ע שם. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

92) ע"פ צפנ"ג, ט.

93) עובדי' א, כא.

94) ראה פסחים נ, סע"א.

95) תשא לד, ו.

שהוי' דלעילא עומד כאן למטה באופן דונגלה, ועד וראו כל בשר יחדיו כי פי הוי' דיבר⁹⁶, במהרה בימינו ממש.

ומסת'ימת עבודת הברורים, ועד שגם הכפתורים נעשים מצוחצים (ס'ווערט אויך אָפּגעפּוצט די קנעפּלאַך), כידוע פתגם בעל ההילולא⁹⁷, ונעמדים (מ'שטעלט זיך אויס) כצבאות הוי' לפני הוי' אלקי צבאות, שנעשים בטלים אליו, שלכן נקראים בשם צבאות הוי', בסמיכות לשם הוי'⁹⁸. וכל אחד מאנשי הצבא מקבל מהאוצר הכי גדול והכי יקר, עם כל הפרטים שמפרט, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה⁹⁹, עוד בהיותם בגלות, דלכל בני ישראל הי' אור במושבותם¹⁰⁰ עוד בהיותם במצרים, ואח"כ ובני ישראל יוצאים ביד רמה, בריש גלי¹⁰¹, ע"י משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש.

99) נוסח ברכה שלישיית דבהמ"ז.

100) בא י, כג.

101) תרגום עה"פ שבערה 22.

96) ישעי' מ, ה.

97) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

98) תו"א בא ס, ג. וראה בהמשך פ"י (סה"מ ה'שי"ת

ע' 125).

בס"ד. ש"פ בשלה, ט"ו שבט ה'תשמ"ג

הנחה בלתי מוגה

אמר ר' אושעיא מאי דכתיב¹ צדקת פרונו בישראל וגו' צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות². והנה ע"פ הידוע ששמא מילתא היא³, היינו ששם בעל המאמר מרמז על ענינו, הנה מכיון ששמו הי' ר' אושעיא מלשון ישועה אשר הישועה האמיתית היא הישועה והגאולה מן הגלות במהרה בימינו ממש, לפיכך דרש בענין הגלות, שצדקה עשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות. ומבאר בזה בעל ההילולא במאמרו⁴ על מאמר ר' אושעיא, דהצדקה שפיזרן לבין האומות היא, משום דכאשר ישראל מפוזרים בכמה מדינות כו' הנה אז אם במדינה אחת דוחקים ולוחצים את בני היושבים במדינה ההיא שאין נותנים להם ללמוד ולקיים את המצוות, הנה בני ישראל הנמצאים במדינה אחרת העוסקים בתורה ומצוות, הנה מלבד זה שהם עוסקים בתורה ומקיימים את המצוות, הנה עוד זאת אשר בזה הם נותנים כח ועוז גם לאלו היושבים בגזירה ר"ל שיוכלו להתקיים. וזו היתה גם עבודת בעל ההילולא לתת כח ועוז בידי אלו שהם בגזירה ויש עליהם מיצר ומעיק שאינו נותן להם לעסוק בתורה, שיוכלו לעסוק בתורה כו'. וידוע הדיוק בזה⁵, דלפי זה הי' צריך לכתוב פזרונו והי' מובן יותר מה שפיזרן לכל המדינות, ולמה נאמר פרונו, ורק דרשו בזה שהוא כמו פזרונו (בחילוף האותיות).

ונקודת הביאור בזה⁶, דהנה תכלית הירידה בגלות היא בשביל העלי'. וזהו ענין הצדקה שעשה הקב"ה בישראל שפיזרן לבין האומות, משום שע"י הגלות באים לעילוי גדול ביותר, וכידוע⁷ דע"י שאתכפיא סטרא אחרא, נצחון הסטרא אחרא והגלות המנגד, ע"י דוקא אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין. ומטעם זה נאמר פרונו שהוא לשון פרזות שהוא פרוז ובלתי מוגבל, כי ע"י הגלות (פזרונו) באים להפרזון למעלה ממדידה והגבלה (פרזונו).

תקס"ה ח"ב ע' תתקצח. תו"ח שם שלו, ב. שערי תשובה (לאדהאמ"צ) ח"ב ז, ד ואילך. אוה"ת פרשתנו ע' עתר. סה"מ תרכ"ו (קה"ת, תשמ"ט) ע' רפה. תרכ"ט (קה"ת, תשנ"ב) ע' נט ואילך. אעת"ר ע' קעז ואילך. (6) ראה דרושים שבהערה הקודמת.

(7) ראה זח"ב סז, ב. כקח, ב. כפד, א. תניא פכ"ז. תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת פקודי ג, א. חוקת סה, ב. המשך באתי לגני השי"ת פ"א (סה"מ השי"ת ע' 111-2). ועוד.

(1) ס' שופטים ה, יא (הפטרה דש"פ בשלה).
 (2) פסחים פז, ב.
 (3) ראה לקו"ש ח"ו ע' 35 ואילך, ובהנמסן שם.
 (4) סה"מ תרפ"ט ע' 113 (קונטרסים ח"א לב, ב) ואילך. וראה תו"ח פרשתנו (בשלח) שלה, ב.
 (5) שם סופ"ג (סה"מ תרפ"ט ע' 118. סה"מ קונטרסים שם לד, ב). וראה גם ד"ה צדקת פרונו במאמרי אדה"ז

וביאור הענין יובן⁸ ע"פ מה שאמרו רז"ל במסכת ברכות⁹ על הפסוק¹⁰ לך הוי' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד גו', דלך הוי' הגדולה זו מעשה בראשית כו', ואח"כ אמרו שם והנצח זו בנין¹¹ ירושלים. ולכאורה, אחרי שכבר אמר לך ה' הגדולה זו מעשה בראשית, אשר מעשה בראשית היינו התהוות כל סדר ההשתלשלות מרגע הא' ועד עתה, שהרי התהוות היא בכל רגע, ואחר שאמר עוד ענינים, והגבורה והתפארת, מהו שמוסיף עוד ענין, והנצח זו בנין ירושלים. אלא שמזה מובן, דיש ענין מיוחד ונפלא בענין הנצח שאינו בכל הענינים שלפני זה, ושייך לבחי' ירושלים. גם צריך להבין מהו השייכות דנצח לבנין ירושלים, מה שבנין ירושלים הוא ע"י מדת הנצח דוקא.

והענין הוא, דהנה מדת הנצח היא דוקא במקום שיש מונע ומעכב, דכאשר ישנו מנגד הנה עי"ז מתעוררת מדת הנצחון. וכמבואר בהמאמר שם¹² ובדרושי ההילולא¹³, דבשביל נצחון המלחמה מבזבזים את כל האוצרות. וכמו במלך בשר ודם דבשביל נצחון המלחמה הוא מוציא ומגלה האוצרות שגנוזו אבותיו והיו תמיד כמוסים וחתומים, ולא רק שלא השתמש בהם, אלא שגם לא ראה אותם כלל, ובשביל נצחון המלחמה מבזבזו את כל אוצרותיו. ועד"ז יובן למעלה, דבשביל נצחון המלחמה מבזבזים כל האוצרות שלמעלה שלא שזפתם עין, בחי' עין לא ראתה גו'¹⁴, ובשביל נצחון המלחמה מבזבזים אוצרות אלו.

וזוהו והנצח זו בנין ירושלים, דבשביל ענין הנצחון מבזבזים כל האוצרות שלמעלה, דזהו ענין בנין ירושלים, וכמבואר בתוספות¹⁵ שהשם ירושלים הוא על שם יראה ועל שם שלם, ולכן אין נותנים יו"ד אחר הלמ"ד (בתורה שבכתב), וא"כ פירוש ירושלים היינו שלימות היראה, שזהו בחי' האוצר שלמעלה שמבזבזים בשביל נצחון המלחמה, וכמ"ש¹⁶ בונה ירושלים הוי', ואמר¹⁷ הקב"ה לא אבוא בירושלים שלמעלה עד שאבוא תחילה בירושלים שלמטה.

13 המשך באתי לגני הנ"ל פי"א (סה"מ היש"ית ע' 132). פי"ט"כ (שם ע' 154'5).

14 ישע"י סד, ג.

15 ד"ה הר – תענית טז, א.

16 תהלים קמו, ב.

17 תענית ה, א. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה שם ע' א"כ ואילך. אוה"ת שם ע' תרפח. סה"מ תרכ"ו שם ע' רפט.

8 בהבא לקמן – ראה גם בהמאמר שם פ"ד (סה"מ תרפ"ט וקונטרסים שם) ואילך. דרושים שבהערה 5.

9 נה, סע"א.

10 דברי הימים"א כט, יא.

11 כ"ה בהמאמר שם (וכן בשאר המקומות שבהערה 5 מלבד אוה"ת שם). ובברכות שם (וכן באוה"ת שם): זו ירושלים (בלי תיבת בנין).

12 פ"ז (סה"מ תרפ"ט ע' 123. קונטרסים שם לו, ב).

וביאור הענין בעומק יותר¹⁸, הנה מה שבשביל נצחון המלחמה מבזבזים כל האוצרות, הוא בשביל אנשי החיל הנלחמים בפועל, והיינו, דאף שהמלחמה מתנהגת ע"י טכסיסי מלחמה, שהמלמדים אותם הם המפקדים, בכל זאת האוצרות ניתנים לאנשי החיל המוסרים את נפשם בפועל ממש, אשר בשבילים מבזבזים את כל האוצרות. ומכיון שעבודתם נעשית במסירות נפש שבבחי' בכל מאדך¹⁹ בלי גבול²⁰ [והיינו, דאף שהוא רק מאדך, מאד שלך, מ"מ הרי זה קשור עם מאד האמיתי, כמבואר במ"א²¹], לכן גם בזבוז האוצרות שלמעלה הוא ג"כ בבחי' בלי גבול, אשר בנין ירושלים (שלימות היראה) שע"י מדת הנצח (בכל מאדך) היא בבחי' בלי גבול, פרזות תשב ירושלים²². היינו, שענין שלימות היראה אין לו חומה וגבול, אלא פרזות תשב, בלי גבול.

וזוהו צדקת פרזונו בישראל גו', דע"י שפיזר הקב"ה את ישראל לבין האומות (פרזונו), ע"י"ז הם פועלים גם בגלות את נצחון המנגד, שבשבילם מבזבזים את האוצרות. ויתירה מזו, דע"י שפועלים את נצחון המנגד באופן דמסירות נפש ובלי גבול, ע"י"ז מבזבזים את האוצרות שלמעלה באופן בלתי מוגבל, דפרזונו הוא ע"ד פרזות תשב ירושלים, בלי חומה וגבול.

ובזה יובן גם הקשר דפסוק זה למ"ש לפניו, מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות ה', דאמרו רז"ל²³ מקול מחצצים הוא קול לומדי תורה הלומדים הלכות מחיצות שבשבת וחגיגות ומעילות ודיני חצצים, בין משאבים שלומדים ושואבים דברי תורה, דענינים אלו שבתורה מרמזים לעבודה דנצחון, כמו כללות ענין המחיצות דשבת בין רשות היחיד לרשות הרבים, בין רשות יחידו של עולם לעלמא דפרודא²⁴, ועד"ז בשאר הענינים, וע"י התורה פועלים את נצחון המנגד, ובפרט כשלימוד התורה הוא בקול גדול, כפירוש הפשוט בקול מחצצים שהוא קול גדול כו'. והמשכת ענין זה היא כאשר מתקשר עם נותן

(22) זכרי' ב, ח. וראה דרושים שבהערה 5.
 (23) תדא"ר פ"י. יל"ש שופטים רמז מט. וראה גם בהמאמר שם פ"ג (סה"מ תרפ"ט ס"ע 1167.
 קונטרסים שם לד, א). ד"ה מקול מחצצים באוה"ת פרשתנו ע' תרפד. שם ע' תרצ.
 (24) ראה גם בהמאמר שם. אוה"ת בראשית (כרך ג) תעד, ב. תשא ס"ע א'יתקנח ואילך. לקו"ש ח"א ע' 68 ואילך. וש"נ.

(18) ראה גם בהמאמר שם פ"ח (סה"מ תרפ"ט ס"ע 1256. קונטרסים שם לו, ב). המשך באתי לגני שם.
 (19) ואתחננו ו, ה.
 (20) ראה גם אוה"ת שם ע' תרפז.
 (21) תוי"א מקץ לט, ג ואילך. וראה ספר הערכים – חב"ד (כרך א) ערך אהבת ה' בכל לבבך, נפשך ומאדך ס"ד סקה' (ע' תמ ואילך). וש"נ.

התורה, וזהו בין משאבים, ששואב ממקור התורה, נותן התורה. שזהו ענין ברכו בתורה תחילה²⁵, ואומר בברכת התורה נותן התורה לשון הוה, היינו שמרגיש את נותן התורה בתורה, ואז עי"ז יוכל להיות הבריור גם במקום תחתון ביותר, למטה מטה עד אין תכלית²⁶, במקום המנגד, לעשות לו ית' דירה בתחתונים²⁷.

ויהי רצון שיקויים בקרוב ממש ענין פרזות תשב ירושלים כפשוטו, בארץ אשר תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה²⁸, היינו שהמשכה היא ממקום שלמעלה מרשית ואחרית ולפיכך היא בלי כל שינוי, ובפרט בירושלים עיר שחוברת לה יחדיו²⁹, קרית חנה דוד³⁰, במהרה בימינו ממש.

(29) תהלים קכב, ד. – ולהעיר שע"פ המנהג לומר בכל יום הקאפיטל תהלים המתאים לשנות חייו (אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' לא. ח"י ע' נג. וראה גם מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שמא) – יתחילו בי"א ניסן שנה זו (שנת הדפסת המאמר – תשפ"ג) אמירת מזמור זה. המו"ל.
(30) ישעי' כט, א.

(25) ראה נדרים פא, א.
(26) ראה תקו"ז סוף תיקון נו (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז"ח יתרו לד, סע"ג. ובכ"מ.
(27) ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.
(28) עקב יא, יב.

לזכות

החייל ב"צבאות השם"

מנחם מענדל בן אסתר שי'

לרגל יום הולדתו וה"אָפּשערעניש"

יום הגדול והקדוש יו"ד שבט

שיגדל להיות חסיד ירא שמים ולמדן

ויפיץ את בשורת הגאולה והגואל

מתוך בריאות נכונה ועשירות מופלגה

בטוב הנראה והנגלה

לנח"ר כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

לזכות

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

מהרה יגלה אכ"י"ר

*

לז"נ

הרה"ח הרה"ת ר' צבי הירש בן הרה"ח ר' בן ציון

נלב"ע ז"ך אלול ה'תש"מ

מרת רבקה בת הרה"ח ר' צבי

נלב"ע כ"ט תמוז ה'תשס"ב

שפריצער

ו"הקיצו ורננו שוכני עפר" והם בתוכם,

בהתגלות כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

תיכף ומיד ממש

נתרם ע"י בניהם הרה"ת ר' שמואל והרה"ת ר' יעקב מרדכי

שיחיו

שפריצער

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

לזכות

כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

מהרה יגלה אכ"ר

לרגל התחלת שנת הע"ד לנשיאותו

לאורך ימים ושנים טובות

יה"ר שיראה רוב נחת מתלמידיו,

חסידיו ושלוחיו ומכלל ישראל

ותיכף ומי"ד ממ"ש נראה בעיני בשר

בקיום נבואתו העיקרית – בשורת הגאולה –

"לאלתר לגאולה" ו"הנה זה משיח בא"

ובעגלא דידן יתגלה לעין כל

ויוליכנו קוממיות לארצנו הק'

ויבנה ביהמ"ק במקומו ויקבץ נדחי ישראל

בגאולה האמיתית והשלימה

נאו מי"ד ממ"ש ממש!

לזכות

חיילי בית דוד

תלמידי התמימים השוהים

ב-770 – בית חיינו – בית משיח

להצלחה רבה ומופלגה בכל עניניהם

מתוך הרחבה ומנוחת הנפש

לנח"ר כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א

ובפרט בהענין הכי עיקרי שהזמן גרמא

בקבלת פני משיח צדקנו –

כ"ק אדמו"ר שליט"א

יחד עם כל בני ישראל שליט"א

בכל מושבותיהם

תיכף ומי"ד ממ"ש, נאו!

